

ВІДГУК

офиційного опонента, кандидата психологічних наук,
доцента Туз Лариси Григорівни
про дисертацію Шевченко Олександри Теодорівни
«Психологічні особливості розвитку резільєнтності майбутніх медичних
сестер у роботі з важкими соматичними хворими»,
подану до спеціалізованої вченої ради К 26.451.02
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
Національної академії педагогічних наук України
на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Ступінь актуальності обраної теми. Виконане дослідження беззаперечно затребуване сьогоденням. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується низьким рівнем стабільності, постійно зростаючим темпом життя, що слабо піддається контролю, і, як наслідок – зростанням невпевненості людини в своєму майбутньому. Все це висуває високі вимоги до ресурсів людини, які необхідні, в тому числі, і для її професійного становлення, і продуктивного професійного розвитку. Тому значущим стає пошук таких внутрішніх ресурсів людини, які дозволять не лише виконувати професійну діяльність на високому рівні, а й реалізовувати свій особистісний потенціал в умовах значної кількості стресорів.

Професія медичної сестри відноситься до категорії професій, особливо вразливих до стресу, відрізняється високою емоційністю, значним психічним і фізичним навантаженням, необхідністю постійної взаємодії з пацієнтами та їхніми рідними, лікарями, іншими медсестрами, потенційною склонністю до професійного вигорання.

Окрім високого рівня сучасних технологій і реформування галузі охорони здоров'я, що покликані підвищити рівень медичного обслуговування, не менш важливу роль відіграє «людський фактор» – психологічна стійкість медичних сестер, яка зумовлена наявністю тих чи тих професійно важливих якостей, психологічних характеристик і рівнем їхнього розвитку.

Більшість досліджень, проведених у країнах Північної Америки, Австралії та Європи, роблять акцент на важливості здатності медичних сестер точно сприймати й адекватно реагувати на стресові ситуації у важких життєвих і професійних ситуаціях, що відображається поняттям резільєнтності.

Сучасна підготовка фахівців медицини, особливо медичних сестер, в аспекті психологічної стійкості не завжди призводить до задовільних результатів. Саме тому актуалізується потреба у розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими. Розв'язання вказаного завдання підвищить як якість надання медичної

допомоги загалом, і медсестринської зокрема, так і рівень фізичного та психічного здоров'я медичних сестер, їхнього задоволення від роботи.

Актуальність роботи підкреслює той факт, що дослідження пов'язане з напрямами наукової роботи відділу психології праці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, зокрема за темою «Психологічний супровід навчання різних категорій дорослого населення» (номер держреєстрації РК № 0117U001073).

З огляду на викладене вище дослідження Шевченко Олександри Теодорівни «Психологічні особливості розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими» є актуальним і своєчасним.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз тексту дисертації, автореферату та змісту публікацій Шевченко Олександри Теодорівни дають змогу дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність представлених результатів.

Вивчення джерельної бази дало змогу розкрити особливості та вказати на специфіку розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими; проаналізувати психологічний зміст та окреслити проблеми, які мають місце в процесі професійної підготовки та готовності медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими; схарактеризувати та визначити критерії, показники й рівні її сформованості та представити їх у контексті відповідної компонентно-критеріальної моделі та експериментально перевірити ефективність обґрунтованих підходів, принципів та умов.

Логіка викладу матеріалу відповідає темі дисертаційної роботи, її об'єкту, предмету, меті та дає змогу належним чином висвітлити перебіг виконання завдань дослідно-експериментальної роботи.

Дослідницько-експериментальну роботу організовано на базі Чернівецького медичного коледжу Буковинського державного медичного університету, Берегівського медичного коледжу, Черкаської медичної академії. У досліджені взяли участь 386 респондентів – майбутніх медичних сестер, студентів спеціальності «Медсестринство» спеціалізації «Сестринська справа».

Важливе значення має врахування у процесі виконання роботи положень чинних нормативно-правових актів, зокрема Закону України «Про вищу освіту», Галузевого стандарту вищої освіти: освітньо-кваліфікаційної характеристики, освітньо-професійної програми молодшого спеціаліста. Галузь знань 1201 Медицина. Напрям підготовки 6.120101 Сестринська справа. Спеціальність 5.12010102 Сестринська справа.

Висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційній роботі, відповідають визначенням завданням і повністю корелюють з науковою новизною і практичним значенням дослідження.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Достовірність і новизна результатів проведеного дослідження

забезпечені методологічною обґрунтованістю його вихідних позицій, застосуванням комплексу теоретичних, емпіричних і математичних методів, адекватних предмету, меті та завданням дослідження, оптимальною тривалістю дослідної роботи, об'єктивним аналізом здобутих результатів.

Наукова цінність дисертаційної роботи «Психологічні особливості розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими» зумовлена, перш за все, тим, що авторкою вперше обґрунтовано змістові характеристики поняття «розвиток резільєнтності майбутніх медичних сестер» як психологічного феномену; окреслено особливості та специфіку підготовки майбутніх медичних сестер в умовах освітніх змін; аргументовано компонентно-критеріальну модель розвитку резільєнтності медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими.

Значущим для педагогічної та вікової психології є удосконалений дисертанткою діагностичний інструментарій для з'ясування стану розвитку резільєнтності медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні науково-методичних матеріалів щодо розвитку резільєнтності медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими, зокрема, навчально-тематичного плану психологічної програми розвитку резільєнтності медичних сестер у процесі фахової підготовки, комплексу активних групових методів та їхнього впровадження в освітній процес у вітчизняних закладах освіти, що здійснюють підготовку медичних сестер.

Достовірність результатів забезпечена всебічною апробацією здобутків дисертантки на науково-практичних конференціях різного рівня та можливістю їхнього подальшого практичного застосування викладачами закладів фахової передвищої та вищої освіти під час підготовки майбутніх медичних сестер до роботи з важкими соматичними хворими.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Основні науково-теоретичні положення й результати дослідження Шевченко Олександри Теодорівни висвітлено в 19 наукових працях, із яких – 1 навчальний посібник, 9 публікацій дисертантки додатково представляють отримані наукові результати. Наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в означених друкованих працях.

Структура, зміст, результати дослідження, основні висновки, викладені в авторефераті, відповідають і відображують основні положення дисертації. Основний текст дисертації представлено у вступі, трьох розділах і висновках.

У Вступі обґрунтовано актуальність і стан розроблення проблеми дослідження, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт і предмет, розкрито методи дослідження, аргументовано наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, представлено інформацію про впровадження, апробацію та публікації результатів наукового пошуку, структуру й обсяг дисертації.

У Розділі 1 «Теоретичні основи дослідження психологічних особливостей розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер» –

теоретично обґрунтовано психологічні особливості розвитку досліджуваної якості майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими; окреслено базові підходи до вивчення резільєнтності особистості та її розвитку; проаналізовано психологічний зміст й особливості професійної діяльності медичних сестер; а також аргументовано специфіку та особливості досліджуваної якості в процесі професійної підготовки.

Заслуговує на увагу інтерпретування та рефлексивне розуміння сутності понять «резільєнтність» і «розвиток резільєнтності майбутніх медичних сестер» представниками різних наукових шкіл, які на міждисциплінарному рівні розглядають резільєнтність як динамічну стійкість в умовах середовища, здатність системи зберігати свої характеристики в заданих межах, наявність позитивних поведінкових патернів і функціональної компетентності сім'ї та окремих її членів, властивість індивіда, що дозволяє йому віднаходити гомеостатичний баланс між факторами ризику та захисними факторами тощо.

Узагальнені положення дали можливість сформулювати авторське – «розвиток резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими» – індивідуальна здатність до динамічної адаптації й саморегуляції у важких життєвих і професійних ситуаціях, що стає можливою завдяки механізму управління власними ресурсами – емоційно, мотиваційно-вольовою, когнітивною сферами в контексті соціальних, культурних норм та умов середовища. Олександра Теодорівна констатує, що високий ступінь сформованості резільєнтності, яка може бути розвиненою якістю, допомагає медичним сестрам уникнути негативного впливу фізичного та психологічного благополуччя.

У Розділі 2 «Емпіричне дослідження розвитку резільєнтності медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими» обґрунтовано компонентно-критеріальну модель і методи емпіричного вивчення розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими; проаналізовано рівні розвитку компонентів і показників, з'ясовано особливості розвитку резільєнтності медичних сестер залежно від їхнього віку, курсу навчання та закладу освіти і компонентів. Вивчення їх відповідає чітко обґрунтованому добору психодіагностичних методик, серед яких – «Мотиваційний профіль особистості» (Ш. Річі, П. Мартін, в авторській модифікації), «Шкала базових переконань» (Р. Янов-Бульман, адаптація О. Кравцової); «Індикатор копінг-стратегій» (Д. Амірхан, в адаптації Н. Сироти та В. Ялтонського), «Тест самооцінки стресостійкості С. Коугена й Г. Вілліансона, аналіз проблемних ситуацій роботи медичної сестри з важкими соматичними хворими (авторське розроблення); «Комунікативна толерантність» (В. Бойко), «Діагностика ригідності» (Г. Айзенк), методика «Особистісна готовність до змін» (А. Роднік та інші, адаптація Н. Бажанової, Г. Бардієр) тощо. Отримані результати дали можливість створити уявлення про рівень сформованості у медичних сестер резільєнтності. Доведено, що переважна більшість із них перебуває на середньому рівні. Високий рівень виявлено лише в шостої частини осіб, для десятої частини характерний

низький рівень резільєнтності. Низький рівень комунікативно-регулятивного й ціннісно-мотиваційного компонентів констатовано майже в половини та третьої частини респондентів відповідно; високий – у поодиноких медичних сестер.

У Розділі 3 «Психологічні засоби розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер» обґрунтовано підходи, принципи, умови побудови психологічної програми розвитку резільєнтності медичних сестер у процесі фахової підготовки, окреслено загальні стратегії формувального експерименту, описано зміст і структуру програми, проведено її апробацію, окреслено переваги застосування інноваційних засобів навчання.

Результати наукового дослідження дають підстави стверджувати, що виявлені Шевченко Олександрою Теодорівною психологічні умови є ефективними та забезпечують розвиток резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими. Констатовано, що показники досліджуваних з експериментальної групи після формувального експерименту засвідчують доволі яскраву позитивну динаміку як загального рівня резільєнтності, так і її компонентів в експериментальній групі.

У Висновках представлено й схарактеризовано результати здійсненого наукового пошуку, обґрунтовано значущість питань, які вивчалися, для можливого їх використання в освітній діяльності закладів фахової передвищої та вищої освіти, які здійснюють підготовку медичних сестер на додипломному та післядипломному рівнях. Спрогнозовано наукові проблеми, які можуть стати предметом подальших наукових досліджень.

У Додатках представлено матеріали, що глибше ілюструють певні положення змісту дисертації, розкривають їхню сутність і дають чіткіше уявлення про перебіг дослідження.

У мовно-стилістичному оформленні дисертації враховано особливості наукового стилю мовлення. Чітку логічну структурованість роботи забезпечують лаконічні висновки й узагальнення, систематизація матеріалу в таблицях і рисунках.

Проведений аналіз рукопису дисертації дає підстави вважати дослідження Шевченко Олександри Теодорівни важливим доробком для вітчизняної педагогічної та вікової психології.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення, а також висловити окремі побажання:

1. Здійснюючи рефлексивно-оцінний аналіз поняття «резільєнтність» та «резільєнтність медичної сестри» в закордонних і вітчизняних дослідженнях (Розділ 1, підрозділи 1.1 та 1.2), доцільно було б чіткіше визначити умови, які впливають на розвиток резільєнтності, з метою візуалізації цілісного сприйняття ключового поняття та його дослідницьких пошуків на всіх етапах дослідження.

2. Розкриваючи проблему розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими у вітчизняних закладах

медичної освіти (підрозділ 1.3), доцільно було б запропонувати порівняльно-зіставний аналіз досвіду вітчизняних і закордонних закладів медичної освіти щодо підготовки медичних сестер загалом та розвитку резільєнтності у роботі з важкими соматичними хворими зокрема.

3. Характеризуючи респондентів, які взяли участь у дослідженні, авторка вказує, на статевий склад вибірки, що характеризувався переважанням серед майбутніх фахівців представниць жіночої статі (86,3%), на відміну від чоловіків (13,7%). Однак в інтерпретуванні отриманих результатів про такі відмінності в розвитку резільєнтності та її компонентів не йдеться. На нашу думку, такі дані б розширили уявлення про резільєнтність як якість особистості, а її слугували матеріалом для профорієнтаційної роботи щодо застосування юнаків на навчання за означену спеціальністю.

4. Дисеранткою розроблено «Психологічну програму розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими», реалізовану у формі тренінгу «Розвиток резільєнтності медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими», та Пам'ятку для медичних працівників. Такий матеріал заслуговує на увагу і може бути виданий як методичні рекомендації чи навчальний посібник для працівників закладів медичної освіти, які здійснюють підготовку та підвищення кваліфікації медичних працівників / сестер.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи та є приводом для наукової дискусії.

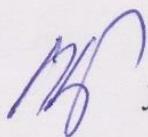
Структурна побудова та зміст автoreферату ідентичні основним положенням дисертації. Наукові положення та висновки, наведені в автoreфераті, належним чином розкрито й обґрутовано в дисертаційній праці Шевченко Олександри Теодорівни.

Загальний висновок. Аналіз дисертації, автoreферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Шевченко Олександри Теодорівни «Психологічні особливості розвитку резільєнтності майбутніх медичних сестер у роботі з важкими соматичними хворими» є завершеним, цілісним, самостійним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. У роботі отримано нові науково обґрутовані результати, які дали змогу авторці здійснити комплексне вирішення важливого актуального наукового завдання з педагогічної психології. Ураховуючи актуальність, новизну, значущість результатів дослідження для психологічної науки, рецензована робота заслуговує на позитивну оцінку.

Дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року № 656), а її авторка – Шевченко Олександра Теодорівна – заслуговує присудження наукового ступеня

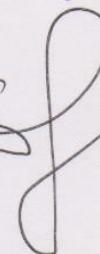
кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.07 – педагогічна та вікова
психології

Офіційний опонент –
кандидата психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології, глибинної корекції
та реабілітації, декан психологічного
факультету Черкаського національного
університету імені Богдана Хмельницького

Л. Г. Туз

Підпис засвідчує:
проректор з наукової, інноваційної
та міжнародної діяльності, професор

С. В. Корновенко

